

УДК 811.161.2:82-96

DOI: 10.32342/2523-4463-2021-1-21-21

З.Й. КУНЬЧ,

*кандидат філологічних наук, доцент,
завідувачка катедри української мови*

Національного університету «Львівська політехніка»

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВИЛ МИЛОЗВУЧНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В СУЧАСНІЙ НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ

У статті порушено актуальну для сучасного українського мовознавства проблему дотримання чинних правописних правил щодо позиційного чергування голосних та приголосних у//в з метою досягнення милозвучності української мови. Мета роботи – проаналізувати реалізацію норм чинного українського правопису щодо позиційного чергування у//в у сучасній науковій літературі гуманітарного профілю. Матеріалом для дослідження служили наукові статті, опубліковані в Гуманітарному віснику Запорізької державної інженерної академії (2019, № 77). У роботі застосовано метод суцільної вибірки, а також зіставний, структурний (описовий) методи та прескриптивно-дескриптивний аналіз. Методом суцільної вибірки з джерельної бази було виокремлено 509 прикладів застосування прийменника-префікса у//в (евфонем). Відповідними до чинних норм виявилось лише 328 прикладів, а помилковими – 181, що становить 35,6%. Констатовано послідовне дотримання норми вживання **в** у позиції між двома голосними. Водночас найвищий відсоток порушень нормативності зафіксовано в моделі «**у** в позиції після голосного перед приголосним» – понад 60% усіх ненормативних прикладів. Аналіз значної кількості помилкових евфонем у зіставленні їх з нормативними дав змогу виявити основні підстави для недотримання формальних правил позиційного чергування у//в: вимова в певних позиціях **ї**-нескладового, наявність інтонаційних павз, використання **в** у складних для вимови поєднаннях із сонорним звуком тощо. Спостережено вищу частотність помилок у прийменникових конструкціях порівняно з префіксальними. Переважання фонетичних передумов для недотримання норм на фоні великого відсотка помилкових прикладів дало підстави засумніватись у достатній виваженості й продуманості чинного правопису щодо норм позиційних чергувань голосних і приголосних звуків. Сформульовано рекомендації для вдосконалення правопису з метою недопущення відповідних порушень. Зокрема особливості артикуляції **в** та **у** (позиційна вимова **ї**-нескладового) дають підстави не вимагати категорично від авторів вживання саме голосного чи приголосного: на вибір має впливати не тільки звукове оточення, а й мелодика фрази, інтонація, вподобання самого автора тощо.

Ключові слова: українська мова, милозвучність, нормативність, засоби милозвучності української мови, позиційне чергування у//в.

В статье поднята актуальная для современного украинского языкознания проблема соблюдения действующих правил правописания в части позиционного чередования гласных и согласных у//в с целью достижения благозвучия украинского языка. Цель работы – проанализировать реализацию норм действующего украинского правописания по позиционному чередованию у//в в современной научной литературе гуманитарного профиля. Материалом для исследования послужили научные статьи, опубликованные в Гуманитарном вестнике Запорожской государственной инженерной академии (2019, № 77). В работе используется метод сплошной выборки, а также сопоставительный, структурный (описательный) методы и прескриптивно-дескриптивный анализ. Методом сплошной выборки из источников работы выделено 509 примеров использования предлога-префикса у//в (эвфонем). Соответствующими действующим нормам оказались только 328 примеров, а ошибочными – 181, что составляет 35,6 %. Констатируется последовательное соблюдение нормы употребления **в** в позиции между двумя гласными. В это же время наибольший процент нарушений нормативности фиксируется в модели «**у** в позиции после гласного перед согласным» – более 60% всех ненорма-

тивних прикладів. Аналіз значительного количества ошибочных звфонем в сопоставлении их с нормативными дает возможность определить главные основания для несоблюдения формальных правил позиционного чередования у//в: произношение в определенных позициях й-неслогового, наличие интонационных пауз, использование в несложных для произношения сочетаниях с сонорным звуком и т. д. Наблюдается высшая частотность ошибок в предложных конструкциях по сравнению с префиксальными. Преобладание фонетических предусловий для несоблюдения норм на фоне большого процента ошибочных примеров дает основания сомневаться в достаточной взвешенности и продуманности действующего правописания в части норм позиционных чередований гласных и согласных звуков. Сформулированы рекомендации для совершенствования действующего правописания с целью предотвращения соответствующих нарушений. В частности, особенности артикуляции в и у (позиционное произношение й-неслогового) дают основания не требовать категорически от авторов употребления именно гласного или согласного: на выбор должно влиять не только звуковое окружение, но и мелодика фразы, интонация, предпочтения самого автора и т. д.

Ключевые слова: украинский язык, благозвучие, нормативность, средства благозвучия украинского языка, позиционное чередование у//в.

Сучасна мовна реальність демонструє численні випадки порушення норм чинного українського правопису щодо чергування голосних і приголосних задля забезпечення милозвучності (евфонії) української мови. Актуально постає завдання виявити приклади таких порушень у наукових виданнях України, дослідити їх частотність та визначити можливі причини недотримання нормативності. Це дасть змогу сформулювати пропозиції для вдосконалення чинних правил з метою подальшого недопущення помилок.

В українському мовознавстві проблему милозвучності частково порушено в низці публікацій: підручників та монографій [Синявський, 2018; Сучасна українська літературна мова, 1997; Сучасна українська мова, 2001; Фаріон, 2009; Шерех, 1951; Ющук, 2003], наукових статей [Матвієнко, 1965; Німчук, 1977; Куньч, 2019; Куньч, 2020; Куньч, 2020а; Наконечна, Ментинська, 2020]. Зокрема, з'ясовано, що позиційне чергування є давньою ознакою нашої мови: «Процес **въ** > **у** (**ў**) в південних та західних говорах давньоруської мови розпочався не пізніше XI ст. Вже від XII ст. в пам'ятках знаходимо написання прийменника **въ** замість **у** й навпаки» [Німчук, 1977]. На початку XX ст. О. Синявський, гадаємо, справедливо застерігав: «не слід тільки зловживати ці чисто вивовні умови чергування у–в і поширювати їх на те, на що поширювати не можна» [Синявський, 2018, с. 27]. У 60-х роках минулого століття було достатньо вважено сформульовано підхід до утвердження правил позиційного чергування голосних та приголосних: «вимоги милозвучності змушують зважати в кожному випадку на конкретні фонетичні умови – на кінцевий приголосний попереднього слова і на початковий звук або звукосполучення – наступного, на темп мовлення, ритміку. Отже, якоїсь єдиної для всіх випадків формули, яка б вимагала вживати **у** або **в** тільки залежно від попереднього слова або тільки від наступного, не може бути» [Матвієнко, 1965, с. 72]. Недавні дослідження цієї проблеми [Куньч, 2019; Куньч, 2020; Куньч, 2020а; Наконечна, Ментинська, 2020] демонструють, що нормативні вимоги в кожному наступному виданні українського правопису посилюються, а чинний документ містить однозначні формулювання правил чергування у//в, і лише в короткій примітці зазначено: «Трапляються відхилення від цих правил уживання **у**, **в**, що спричинено вимогами ритмомелодики або мовними вподобаннями автора» [Український правопис, 2019, с. 18]. Проте досі в науковій літературі немає чітко сформульованих підстав для такої однозначної формалізації правил позиційного чергування у//в. Дослідження сучасної наукової літератури з огляду на означену проблему, на нашу думку, сприятиме подальшому уточненню правил позиційного чергування голосних та приголосних.

Мета цієї роботи – проаналізувати реалізацію норм чинного українського правопису щодо позиційного чергування у//в в сучасній науковій літературі гуманітарного профілю. Задля досягнення означеної мети слід реалізувати низку конкретних завдань: 1) дослідити науковий дискурс на предмет наявності помилкових уживань; 2) на підставі аналізу суцільно вибраних евфонем виявити співвідношення нормативних і ненормативних прикладів; 3) з'ясувати умови недотримання норми позиційних чергувань; 4) дослідити підстави для порушення нормативності.

Збір матеріалу з джерельної бази дослідження реалізовано за *методом суцільної вибірки*. *Зіставний метод* дав змогу виокремити нормативні й ненормативні евфонемі, за допомогою *структурного (описового) методу* зібраний матеріал описано й покласифіковано. Для встановлення співвідношення між прескриптивною нормою та мовною практикою використано *прескриптивно-дескриптивний аналіз*.

Джерельною базою дослідження стали наукові статті, опубліковані українською мовою в Гуманітарному віснику Запорізької державної інженерної академії (2019. № 77) [Гуманітарний вісник ЗДІА]¹.

Методом суцільної вибірки з джерельної бази було виокремлено 509 прикладів застосування прийменника-префікса у//в (евфонем). Відповідними до чинних норм виявилось 328 прикладів, а помилковими – 181, що становить 35,6%. Детальний аналіз евфонем, виявлених у джерельній базі дослідження, здійснимо, виокремивши слідом за [Куньч, 2020а], 6 основних моделей.

Перша модель – у в позиції збігу голосних. Матеріали дослідження демонструють лише один приклад вживання прийменника **у** після слова, що закінчується на голосний, перед словом, що починається з голосного: *потреба у експліцитних* (91). Натомість прикладів уживання **в** між двома голосними у вибраному матеріалі виявилось 31, що становить 6,1% всієї добірки: *людини в екосистемі* (23), *введення в екосистему* (26), *особливо в Африці* (29), *проводили в Інтернеті* (36), *працювати в умовах* (87), *спрацьовує в інформаційному суспільстві* (88), *діяли в інтересах* (91), *будь-коли в історії* (96), *щодня в умовах* (181) [Гуманітарний вісник ЗДІА] тощо. Беручи до уваги ці приклади та результати попередніх досліджень [Куньч, 2020, с. 9; Куньч, 2020а, с. 78], можемо припустити, що помилкове вживання **у** в позиції збігу голосних є недоглядом автора. А загалом констатуємо послідовне дотримання норми за цією моделлю.

Друга модель – у в позиції після голосного перед приголосним. Відсоток порушень сучасної норми за цією моделлю є досить високим – 109 евфонем, тобто 60,2% від усіх помилкових уживань та 21,5% усієї добірки. Приміром, такі: *проблеми у загальному* (24), *половину усього* (27), *згідно з якими у суспільствах* (27), *довкілля у той час* (29), *діяти у цифровому світі* (35), *залежними і уразливими* (36), *проникає у таємниці* (38), *можна упроваджувати* (41), *викладання у гімназії* (87), *полягає у тому* (87, 88), *розібратися у непростих категоріях* (88), *виникли у сучасній філософії* (89), *люди у суспільстві* (90), *репрезентоване у мозку* (92), *зсуві у цінностях* (93), *інформацію у голові* (93), *керівника у контексті* (181), *проникнути у психологічні аспекти* (183), *керівника у контексті* (183), *методологія упорядкування* (184), *виявляється у тому* (185), *потребу у трансформаціях* (187), *розвитку у майбутньому* (202), *поступове удосконалення* (203), *розвитку у майбутньому* (203), *що у майбутньому* (207), *зокрема у промисловості* (208), *підприємства удосконалює* (214), *які у сукупності* (214), *управління у цілому* (216), *полягає у розробці* (217), *важливо у сучасному* (217) [Гуманітарний вісник ЗДІА] і т. ін. Зважаючи на таку значну кількість помилок за цією моделлю, гадаємо, доцільно проаналізувати якісне оточення прийменника-префікса **у**. Насамперед нашу увагу привернуло те, що в 96 прикладах (88%) **у** є прийменником і лише в 13 (12%) – префіксом. Можливо, це становить певну передумову для помилкового вживання, оскільки перед сполукою «прийменник + іменник» зазвичай виникає невелика павза, тож автор тексту зважає лише на наступний після прийменника звук. Адже відповідно до ортоепічних норм павзу слід трактувати як приголосний. У підручнику «Українська мова» для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів наголошено: «Українська мова досягає милозвучності зокрема тим, що унікає насамперед збігів голосних, а потім – приголосних. При цьому пауза сприймається як приголосний» [Ющук, 2003, с. 145]. Отже, розгляньмо, як впливає якість наступного приголосного (наступних приголосних) на вибір прийменника чи префікса **у**. Для наочності аналіз кількісного співвідношення випадків вживання **у** після голосного перед наступним приголосним (приголосними) подаємо у вигляді діаграми (рис. 1).

¹ Далі у тексті статті у випадках наведення прикладів з цього джерела зазначаємо у круглих дужках тільки номер сторінки.

Рис. 1. Кількісне співвідношення випадків вживання у після голосного перед наступним приголосним

Як видно з діаграми, переважають помилкові випадки вживання **у** після голосного перед наступним глухим (майже половина прикладів), а також збігом двох глухих (4 випадки) і «глухий+дзвінкий» (13 випадків). Тому можемо припустити, що автори вдаються до вибору **у**, зважаючи на мелодику фрази (наявність павзи) й прагнучи уникнути складного для вимови скупчення приголосних. Аналізуючи порушення правописних норм за аналогічною моделлю в навчальній літературі 60-х років ХХ ст. [Куньч, 2020, с. 10], ми зауважили, що їх відсоток був незначний (загалом 34 помилкових приклади проти 316 нормативних – використання **в** після голосного перед приголосним), хоча тодішній правопис у правилах позиційного чергування застосовував поблажливі формулювання з ремарками «звичайно», «як правило», «залежно від швидшого або повільнішого темпу мови, а також від ритму її», «здебільшого», «найчастіше» [Український праворис, 1960, с. 18]. Матеріали, за якими проведено це дослідження, демонструють різке зростання помилкових сполук за цією моделлю – 109 помилкових проти 127 нормативних). Тому можемо констатувати, що посилення правописних вимог щодо позиційного чергування голосних та приголосних не приводить до неухильності їх дотримання.

Зі 127 прикладів вживання **в** у позиції після голосного перед наступним приголосним (приголосними) 58 – це **в** у ролі префікса: *результаті всього* (26), *Охоплення всіх* (31), *від якої все більше* (36), *рухаємося вперед* (37), *не все* (38), *які вдосконалюються* (38), *людські вміння* (40), *будемо вдосконалювати* (43), *які вміють* (90), *просуватися вгору* (93), *до вбогості уваги* (95), *налагоджувати всі процеси* (181), *такими вкрай важливими* (183), *приведення всіх підсистем* (184), *використовувати всі* (185), *налагоджувати всі* (187), *упередження втрати* (202), *процесі впровадження* (202), *України впродовж* (210), *на всіх дільницях* (212), *поліпшення всіх* (217) [Гуманітарний вісник ЗДІА] тощо. Натомість помилкове вживання префікса **у** за цією моделлю зафіксовано лише в 12% випадків. Можливо, це пов'язано з тим, що відповідно до орфоепічної норми «на початку слова перед приголосним орфографічне **в** вимовляється як [ʋ] [Сучасна українська літературна мова, 1997, с. 84]. Отже, можемо припустити, що мовці більше схильні до помилок у використанні прийменників, а вживаючи префікс **у** чи **в**, зазвичай дотримуються чинної норми.

Джерельна база дослідження демонструє послідовне дотримання вимог правопису щодо вживання **в** у позиції після приголосного перед голосним, хоча таких прикладів

зафіксовано лише 5: *змін в організмах* (26), *доходів в усіх* (27), *прогрес в інших* (38), *розвиток в умовах* (202), *працюють в умовах* (204) [Гуманітарний вісник ЗДІА].

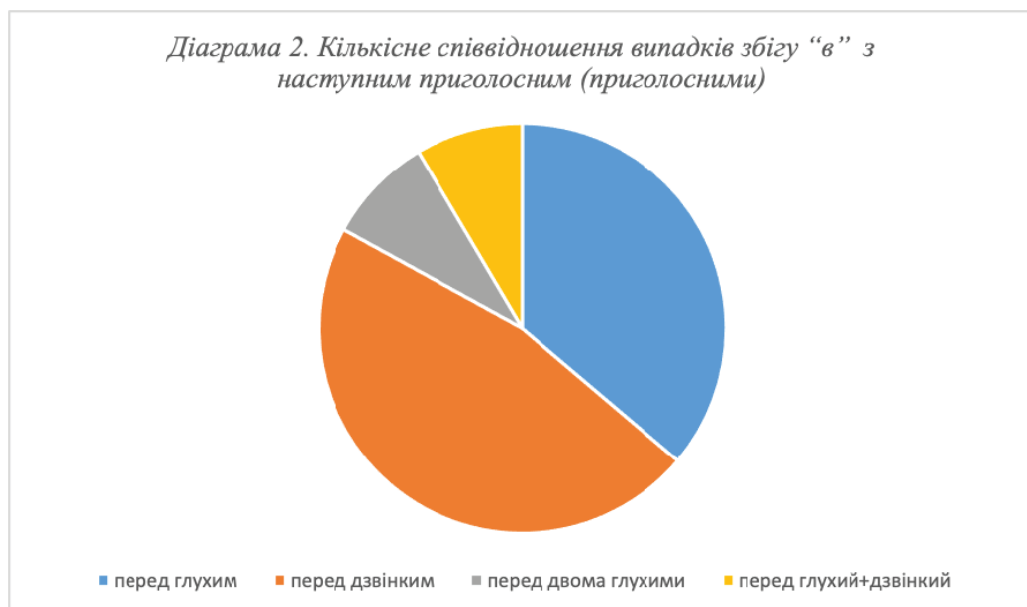
Третя модель – в у позиції після голосного перед приголосними, що становлять немилозвучне поєднання (в, ф, кв, сф, хв, св, дв, зв). Відповідно до чинного правопису «прийменник *у* та префікс *у-*» потрібно вживати «незалежно від кінця попереднього слова перед наступними *в, ф*, а також перед буквосполученнями *льв, зв, св, дв, тв, гв, хв* і под.» [Український правопис, 2019, с. 17]. Матеріали цього дослідження засвідчують 20 прикладів нормативних евфонем: *енергії у вигляді* (26), *Сьогодні у світі* (27), *йдесться у звіті* (28), *заходи у всьому* (29), *роботи у світі* (35, 36), *світу у всьому* (40), *мережею у світі* (42), *людини у світі* (89), *зміни у всіх сферах* (93), *ідеї у сфері* (202, 204), *та у зв'язку* (209) [Гуманітарний вісник ЗДІА] та ін. Звернімо увагу, що прийменник *у* використано в п'яти прикладах перед наступною звукосполукою *св*, у чотирьох – перед *вс*, у трьох – перед *зв*, у трьох – перед *сф*, у двох – перед *дв*, у двох – перед *в* та в одному випадку – перед *вл*.

Проте виявлено 4 приклади порушення цієї норми: *майже вдвічі* (27), *голоду в світі* (30), *тільки в 2018 р.* (208), *завдяки введенню* (39) [Гуманітарний вісник ЗДІА]. Акцентуємо, що останній приклад можна не зараховувати як порушення нормативності, адже українська мова фіксує чимало лексем зі збігом *вв*: *ввічливий, вважати, ввижати-ся, ввечері* тощо. До того ж у чинному правописі є примітка, яка дозволяє такий збіг у словах із префіксом *в*: «Після слова, що закінчується на голосний, у деяких дієсловах, прикметниках (дієприкметниках), прийменниках та прислівниках перед *в* пишемо префікс *в-*» [Український правопис, 2019, с. 17]. Можливо, складність вимови в трьох інших прикладах дещо нівелюється вимовою *й*-нескладового.

Четверта модель – в у позиції між двома приголосними. Ця модель виявилася не дуже частотною у вибраному матеріалі: 20 прикладів, що становить, проте, 11% від усіх помилкових: *нормативів введення* (23), *через встановлення* (24), *змін в державній* (30), *рухаючись вперед* (37), *нас все більш* (42), *вважають вчені* (92), *щоб все робити* (94), *лідерів в контексті* (181), *підлеглих в контексті* (184), *таких вчених* (202), *стабільність в країни* (208) [Гуманітарний вісник ЗДІА] тощо. Аналізуючи консонантне оточення, властиве для цієї моделі, помічаємо 2 приклади збігу *ввв*: *нормативів введення* (23, 24). Зважаючи на те, що *в* на кінці слова вимовляємо як *й*-нескладовий, а *в* у слові *введення* виступає в ролі префікса і вимовляється як подовжений звук, маємо підстави стверджувати, що складність вимови дещо нівелюється. У семи прикладах засвідчено вживання *в* між двома глухими приголосними, у чотирьох – між глухим (дзвінким) або поєднанням «глухий+дзвінкий». Це, безперечно, складні для вимови звукосполуки, однак їхню вимову полегшує нескладова вимова та наявність павзи, яку простежуємо в 19 випадках із 20. Ще одна важлива, на наш погляд, особливість: у 14 випадках із 20 *в* виступає в ролі прийменника, що частково підтверджує наше попереднє припущення.

П'ята модель – в на початку речення чи фрази (після розділового знака) перед наступним приголосним. Матеріали дослідження репрезентують 47 прикладів цієї моделі, що складає 25,9% від усіх помилкових евфонем: *. В статті* (23); *. В сучасних умовах* (25); *, все ж* (26); *, в більшості* (29); *. Вже* (29); *, в яких* (35, 37, 87, 88); *. В результаті* (42); *, в якій* (89, 90, 181, 182); *. В соціально-філософській* (181); *, вміння* (184, 185); *, в перерахунку* (208); *. В загальному* (209); *, впродовж 2018 року* (210); *, в тому числі* (212); *. В процесі* (214); *. В концептуальній моделі* (217) [Гуманітарний вісник ЗДІА] тощо. Для зіставлення цієї моделі з подібними ситуаціями, що засвідчують збіги приголосних, подаємо у вигляді діаграми кількісне співвідношення випадків збігу *в* з наступним приголосним (приголосними) (рис. 2).

Як видно з наведеної діаграми, найбільша кількість евфонем припадає на збіг *в* з наступним дзвінким приголосним – 22 випадки. До того ж зазначимо, що 13 з них – це використання прийменника *в* перед наступним *й*: *. В Європі* (26); *, в яких* (35, 37, 87, 88 двічі, 202, 203); *, в якій* (89, 90, 181, 182); *, в якому* (92) [Гуманітарний вісник ЗДІА]. Цю ситуацію, гадаємо, виправдовує звична для української мови вимова *я, ю, є, ї* після губного приголосного (*в'язати, в'юн, в'ється, в'їхати*), яку аж ніяк не можна трактувати як немилозвучну.

Рис. 2. Кількісне співвідношення випадків збігу в з наступним приголосним

Нормативне ж **у** на початку фрази перед приголосним становить 15,9% від усіх нормативних прикладів (52 випадки): . У результаті (23, 26, 38); . У Сполучених Штатах (26); . У книзі (27); . У межах (29); . Усі вони (30); . У технологічно-інформаційному світі (38); . Удосконалення (40); . У філософії (90); . У виборі (91); . У центрі (91); , у власних моделях (94); . У цьому (182); , у контексті (184); , упевненість (185) [Гуманітарний вісник ЗДІА] тощо. Наголосимо, що у добірці виявилось лише два приклади нормативного відповідно до чинного правопису вживання на початку фрази **у** перед наступним звуком **й**: , у яких (27) і . У його розумінні (90). Тому можемо стверджувати, що здебільшого мовці прихильно ставляться до звукосполучки **вй**.

Шоста модель – у на початку речення чи фрази (після розділового знака) перед наступним голосним. У матеріалах нашого дослідження не виявлено жодного прикладу вживання **у** на початку фрази перед голосним. Це підтверджує послідовність авторів у бажанні уникнути збігів голосних. Натомість **в** на початку фрази (після розділового знака) перед голосним використано 26 разів: , в основі якого (23); , в Африці (28); . В Україні (30); , в основі (40 тричі, 41 тричі); . В іграх (92); . В умовах (93); , в основу (14, 211) [Гуманітарний вісник ЗДІА] тощо.

У результаті дослідження вибраного матеріалу констатовано наявність значної кількості помилкових вживань прийменника чи префікса **у//в** – 35,6 %. Аналіз прикладів порушення нормативності виявив послідовне дотримання норми вживання **в** у позиції між двома голосними. Водночас найвищий відсоток випадків недотримання правил зафіксовано в моделі «**у** в позиції після голосного перед приголосним» – 109 прикладів, що становить понад 60 % від усіх помилкових прикладів, а також у моделях «**в** на початку фрази (після розділового знака) перед приголосним – 47 прикладів (25,9 %) та «**в** між двома приголосними» – 20 прикладів (11 %). Докладне дослідження помилкових евфонем у зіставленні їх з нормативними дає змогу стверджувати, що більшість випадків недотримання чинної норми не слід трактувати як грубі порушення, а можна виправдати певними об'єктивними обставинами. Адже правила позиційного чергування **у//в** іноді «виглядають спрощеними й механічними» [Наконечна, Ментинська, 2020, с. 21]. Виявлено основні підстави для недотримання формальних правил позиційного чергування **у//в**: вимова в певних позиціях **й**-нескладового, наявність інтонаційних павз, використання **в** у нескладних для вимо-

ви поєднаннях із сонорним звуком, зокрема із середньоязиковим **й** тощо. Спостережено значно вищу частотність помилок у прийменникових конструкціях порівняно з префіксальними, що може бути свідченням певної тенденції. Переважання фонетичних передумов для недотримання норм на фоні великого відсотка помилкових моделей дало підстави засумніватись у достатній виваженості й продуманості чинного правопису щодо норм позиційних чергувань голосних і приголосних звуків. Запропоновано окремі рекомендації для вдосконалення чинного правопису з метою подальшого виправлення цієї ситуації. Зокрема особливості артикуляції **в** та **у** (позиційна вимова ўнескладового), особливості інтонування конкретних відрізків мовлення дають підстави не вимагати категорично від мовців вживання саме голосного чи приголосного: на вибір має впливати не тільки формальне звукове оточення, а й мелодика фрази, інтонація, вподобання й мовні звички самого автора тощо.

У подальших дослідженнях цієї проблеми варто проаналізувати сучасну художню літературу й інші навчально-наукові видання (статті, монографії) щодо дотримання правил позиційного чергування у//в.

Список використаної літератури

Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2019. № 77. 240 с. / гол. ред. В. Воронкова. URL: <http://vestnikzgia.com.ua/issue/view/10688> (Останнє звернення 01.03.2021).

Куньч З.Й. Еволюція правил позиційного чергування голосних і приголосних від «Норм» О. Синявського донині. *Український смисл: науковий збірник* / за ред. І.С. Попової. Дніпро: Ліра, 2019. С. 148–157.

Куньч З.Й. Питання дотримання норм позиційного чергування у//в у навчальній літературі 60-х років ХХ ст. *Лінгвістичні студії. Linguistic Studies* / за ред. Ж. Краснобаєвої-Чорної. Вінниця: ДонНУ ім. Василя Стуса, 2020. Вип. 40. Т. 1. С. 7–18.

Куньч З.Й. (а) Тенденції внормування правил позиційного чергування у/в на початку ХХ століття. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2020. Вип. 72. С. 76–86.

Матвієнко А. Префіксальні у–в. *Українська мова в школі*. 1965. № 1. С. 71–73.

Наконечна Г., Ментинська І. Категорія милозвучності як культуромовний конструкт. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 27. Т. 4. С. 20–25.

Німчук В.В. Виникнення чергування в–у, з–із, к–ік. *Культура слова*. 1977. № 12. URL: <http://kulturomovu.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine12-10.pdf> (Останнє звернення 11.03.2021).

Синявський О. Норми української літературної мови. К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2018. 368 с.

Сучасна українська літературна мова: підручник / за ред. А.П. Грищенка. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: Вища школа, 1997. 493 с.

Сучасна українська мова: Підручник / за ред. О.Д. Пономаріва. 2-ге вид., перероб. К.: Либідь, 2001. 400 с.

Український правопис. – Національна академія наук України, Інститут мовознавства ім. О. Потебні, Інститут української мови / за ред. Є.І. Мазніченко, В.Є. Македона, С.В. Шарабанової, І.Л. Яловничої. К.: Наукова думка, 2019. 391 с.

Український правопис. 2-ге вид. випр. й доп. / за ред. Л. Булаховського. К.: Видавництво Академії наук Української РСР, 1960. 189 с.

Фаріон І.Д. Мовна норма: знищення, пошук, віднова. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2009. 328 с.

Шерех Ю. Нарис сучасної української літературної мови. Мюнхен: Вид-во «Молоде життя», 1951. 402 с.

Ющук І.П. Українська мова. К.: Либідь, 2003. 640 с.